

Craig WIGHT*

**MIT, RETORIKA I LJUDSKA TRAGEDIJA U LITVANSKIM MUZEJIMA
I MEMORIJALNIM SREDIŠTIMA****MYTH, RHETORIC AND HUMAN TRAGEDY
IN LITHUANIAN MUSEUMS AND SITES OF MEMORY**

SAŽETAK: Mit se može smatrati prihvaćenom manifestacijom „istine“ koja je legitimizirana u popularnoj kulturi kroz filmove, knjige, televiziju, turizam te posjete muzejima i memorijalnim središtima. „Mit“ je u tom kontekstu korpus znanja koje konstruira specifični predmet kroz diskurs dok istovremeno ograničava druge načine na koji bi se taj predmet mogao konstituirati (Hall, 1997). Ovaj rad istražuje retoričke prikaze „mita“ u ljudskoj tragediji 20. stoljeća u litvanskim etnocentričnim muzejima i memorijalnim središtima kroz foucaultovsku perspektivu. Rad propituje teorijske postavke Foucaultove Arheologije Znanja koja predstavlja filozofsku perspektivu kojom se sagledavaju pripovjedne strukture znanja o ljudskoj tragediji na spomenutim mjestima. U radu se identificira diskurzivna formacija te se artikuliraju dva šira organizirajuća diskursa koja legitimiziraju „litvansko nacionalno iskustvo žrtve“ i problematičan, neautorizirani diskurs židovske „etničke tragedije“. Moglo bi se reći da ovi „iskazi“ prikazuju „korpus znanja“ u litvanskim muzejima, koristeći ograničenja kroz pravila ili „iskaze“.

KLJUČNE RIJEČI: Foucault, diskurzivna formacija, analiza diskursa, muzeji i memorijalna središta, prikazi holokausta

SUMMARY: A myth can be considered an accepted manifestation of ‘truth’ that is legitimated in popular culture through for example films, books, television, tourism and visitor encounters with museums and sites of memory. A ‘myth’ in this context is therefore a body of knowledge which constructs, through discourse, a specific object whilst placing limits on other ways in which that object might be constituted (Hall, 1997). This paper explores the rhetorical representation or ‘myth’ of 20th century human tragedy in Lithuanian ethnocentric museums and sites of memory using a Foucauldian perspective. The paper reflects over Foucault’s Archaeology of Knowledge as a philosophical lens through which to view narrative structures of knowledge about human tragedy in these sites. A discursive formation is identified and two broad organising discourses are articulated as an authorised ‘Lithuanian national victimhood’ and a problematic, unauthorised discourse of Jewish ‘ethnic tragedy’. These ‘statements’ can be considered to represent a ‘body of knowledge’ in Lithuanian museums, bound by a set of rules or ‘statements’.

KEYWORDS: Foucault, discursive formation, discourse analysis, museums and sites of memory, holocaust representation

---

* Craig Wight, Lecturer in Tourism and Hospitality, Plymouth University, Drake Circus, Plymouth, PL4 0BA, e-mail: craig.wight@plymouth.ac.uk

1. UVOD

Ovaj rad propituje retorički prikaz ili „mit“ ljudske tragedije u litvanskim etnocentričnim muzejima i memorijalnim središtima 20. stoljeća kroz foucaultovsku perspektivu. Jedinice analize uključuju Muzej žrtava genocida (Vilnius), Muzej Holokausta (Vilnius), Muzej devete kule (u blizini Kaunasa) i ostala manje profilirana memorijalna središta. Rad propituje postavke Foucaultove *Arheologije Znanja* koja predstavlja filozofsku perspektivu kojom je moguće sagledati narativne strukture znanja o ljudskoj tragediji na tim mjestima. U radu se tvrdi da se muzeji i memorijalna središta mogu konceptualizirati alatima foucaultovske analize kao „iskazi“ (ili osnovne jedinice diskursa) koji pripadaju široj „diskurzivnoj formaciji“. Iako nisu uvijek u skladu, ovi raspršeni iskazi konstituiraju „korpus znanja“. Rad identificira dva organizirajuća diskursa koja oblikuju ovu diskurzivnu formaciju, te propituje kako se ti diskursi manifestiraju u muzejskoj retorici. Tvrdnja je autora da židovsko iskustvo žrtve predstavlja problematičnu pripovijest u muzejima koji tumače ratnu tragediju i ljudsku patnju kao središnje teme. Zaista, tamo gdje je židovski Holokaust uopće i prisutan kao diskurs, malo je vjerojatno da se takvim i naziva, te ga uglavnom prati pripovijest o litvanskom iskustvu žrtve ili „genocidu“.

Rad počinje konceptualizacijom „mita“ kao termina u kontekstu jezika i diskursa. Pritom se koriste primjeri Tima Colea koji razmatra drugačije prikazivanje Holokausta u popularnoj kulturi SAD-a. Nakon toga, u radu se iznose neke opservacije o prikazu litvanske ljudske tragedije na mjestima nacionalnog etnocentričnog nasljeđa korištenjem onog što Graham (2005) nevoljko zove foucaultovskom diskurzivnom analizom.

1. INTRODUCTION

This paper explores the rhetorical representation or ‘myth’ of 20th century human tragedy in Lithuanian ethnocentric museums and sites of memory using a Foucauldian perspective. The units of analysis include the Museum of Genocide Victims (Vilnius), the Holocaust Museum (Vilnius) and Ninth Fort Museum (outside Kaunas) and some other less high profile sites of memory. The paper reflects over Foucault’s *Archaeology of Knowledge* as a philosophical lens through which to view narrative structures of knowledge about human tragedy in these sites. It suggests that museums and sites of memory can be conceptualised using a Foucauldian analytic as ‘statements’ (or basic units of discourse) that belong to a wider ‘discursive formation’. Whilst not always in putative agreement, these dispersed statements constitute a ‘body of knowledge’. The paper identifies two organising discourses that shape this discursive formation and it examines how these are manifest in museum rhetoric. It is argued that Jewish victimhood is a problematic narrative in museums that interpret wartime tragedy and human suffering as central themes. Indeed, where Jewish Holocaust *is* present as a discourse, it is unlikely to be titled as such and is typically accompanied by a narrative of Lithuanian victimhood or ‘genocide’.

The paper begins by conceptualising ‘myth’ as a terminology in the context of language and discourse using Tim Cole’s example of the repackaging of Holocaust in US popular culture as a primer. It then goes on to make some observations about the representation of Lithuanian human tragedy in national ethnocentric heritage sites using what Graham (2005) reluctantly calls a Foucauldian discursive analytic.

2. „MITOVI“ U ANALIZI DISKURSA

Mitove po definiciji ne treba smatrati „nečim izmišljenim“ u bilo kojoj analizi teksta, znaka i simbola. Umjesto tog značenja, mitovi se mogu konceptualizirati kao diskursi ili retoričke pripovijesti koje proizvode značenje, često ne služeći ni jednom cilju. Mit se može smatrati prihvaćenom manifestacijom „istine“ koja je legitimizirana u popularnoj kulturi kroz primjere filmova, knjiga, televizije, turizma, te posjeta muzejima i memorijalnim središtima. „Mit“ je u ovom kontekstu korpus znanja koji kroz diskurs konstruira specifični predmet dok istovremeno ograničava ostale načine na koje bi se taj predmet mogao konstituirati (Hall, 1997). Muzeji se mogu smatrati institucijama koje čuvaju kulturu u obliku struktura znanja koje bi inače ostale sakrivene od ljudskog pogleda (Dalle Vache, 2012). Muzejske zbirke dopuštaju posjetiteljima da nađu poveznice unutar „sustava disperzije među predmetima, tipovima iskaza, konceptima ili tematskim izborima“ (Foucault, 2002, citiran u Dalle Vacche, 2012). Rad Tima Colea o drugačijem prikazivanju Holokausta je korisna polazišna točka za razumijevanje mitova u diskurzivnoj analizi muzejskih pripovijesti koje tematiziraju ljudsku patnju. Tijekom vremena Cole je proizveo opsežnu raspravu o komodifikaciji i drugačijem prikazivanju Holokausta (osobito u SAD-u) te je primijetio promjene u retorici koja trajno mijenja značenje Holokausta kao povijesnog događaja, i to ne samo na način da se uklopio u pozitivnu afirmaciju američkih temeljnih vrijednosti u popularnoj kulturi SAD-a. Cole (1999) identificira jasnu distinkciju između ontološki „stabilnog“ povijesnog događaja samog Holokausta i mita (ili drugosti) „Holokausta“. Drugim riječima, Cole prikazuje verzije Holokausta koje trajno zazivaju snažne osjećaje u europskoj publici popularne kulture, „istovremeno prenoseći i osnažujući temeljne društvene vrijednosti“. Primjeri takvih retoričkih „verzija“ Holokausta uključuju kazališne produkcije,

2. ‘MYTHS’ IN DISCOURSE ANALYSIS

Myths should not be considered by definition as ‘fabrications’ in any analysis of texts, signs and symbols. They can instead be conceptualised as discourses or rhetorical narratives which produce meaning; often not without serving an agenda. A myth can be considered an accepted manifestation of ‘truth’ that is legitimated in popular culture through for example films, books, television, tourism and visitor encounters with museums and sites of memory. A ‘myth’ in this context is therefore a body of knowledge which constructs, through discourse, a specific object whilst placing limits on other ways in which that object might be constituted (Hall, 1997). Museums can be viewed as institutions that preserve culture in the form of structures of knowledge that would otherwise be hidden from view (Dalle Vache, 2012). Their collections allow visitors to make connections across a ‘system of dispersion between objects, types of statement, concepts or thematic choice’ (Foucault, 2002 cited in Dalle Vacche, 2012). Tim Cole’s work on the repackaging of Holocaust is a useful starting point to understand myths in a discourse analysis of museum narratives themed around human suffering. Over time, Cole has produced a comprehensive discussion around the commoditisation and ‘repackaging’ of Holocaust (particularly in the USA) and he has remarked on the shifting rhetoric that continues to evolve out of the historical event of the Holocaust, not least in the way that it has morphed into a feel-good affirmation of American core values in US popular culture. Cole (1999) identifies a clear distinction between the ontologically ‘stable’ historical event that was the Holocaust and the myth (or otherness) of the ‘Holocaust’; that is to say the versions of the Holocaust that continue to evoke strong sentiments amongst European audiences in popular culture; ‘all the while transmitting and reinforcing basic societal values’. Examples of these

filmove (kao primjerice *Schindlerovu listu* i *Pijanista*), književnost te čak i video igrice. Foucaultovskim rječnikom rečeno, te verzije Holokausta su „disperzirane“ te definirane i klasificirane u skladu s okvirima znanja koji omogućuju da ih se razumije. Takve pripovijesti postoje mimo povijesnog događaja, ali ipak proizvode značenja i tako perpetuiraju „mitove“ oko događaja samih.

Profiliranje mitova analizom diskursa ne želi se locirati „istinu“. Kako naglašava Graham (2005), foucaultovska diskurzivna analiza i ostali poststrukturalistički načini razmišljanja izbjegavaju zamijeniti jednu „istinu“ drugom jer smatraju da ne postoje univerzalne istine ili apsolutne etičke pozicije. Umjesto toga, analiza diskursa nastoji razumjeti uvjete koji su doveli do jednog načina razmišljanja (odnosno mitova), do načina govora o subjektima i do načina proizvodnje značenja. Značenje Holokausta je, primjerice, sve više disperzirano i artikulira se kroz višestruke pripovijesti koje variraju ovisno o kulturi unutar koje su proizvedeni. Čak štoviše, neki autori se sve više bave „patentiranjem“ ideje Holokausta te čuvanjem vlastitih prvobitnih ili sekundarnih verzija Holokausta. Primjerice, Lopate (citiran u Coleu, 1999:4) razmišlja o retoričkom diskursu Holokausta kojeg zagovara rumunjski politički aktivist i preživjela žrtva Holokausta, Elie Wiesel, te kaže:

“...u vlastitom umu i dalje radim razliku između katastrofe koja je zadesila Židove i ‘Holokausta’. Ponekad mi se čini da je ‘Holokaust’ korporacija koju vodi Elie Wiesel, koji pak svoj patent brani člancima u rubrici Umjetnost i razonoda *Sunday Times-a*.”

Takve upitne pripovijesti predstavljaju metapovijesne konstrukcije koje sadrže dokumentirane, trajno prihvaćene pojavnosti, a pritom stvaraju simboličke „druge“ pripovijesti. Ovaj argument dalje razvija Cole u svome kapitalnom djelu „*Slike Holokausta*“ u kojemu dekonstruira mnoge simbole židovskog Holokausta (primjerice, Annu Frank i

rhetorical ‘versions’ of Holocaust include theatre productions, films (such as *Schindler’s list* and *The Pianist*), literature and even video games. In Foucauldian terms, these versions of Holocaust are ‘dispersed’ and defined and classified according to the frameworks of knowledge that allow them to be understood. Such narratives exist apart from the historical event but they nonetheless produce meanings and thus perpetuate ‘myths’ around events.

The profiling of myths through discourse analysis is not concerned with locating ‘the truth’. As Graham (2005) points out, discourse analysis informed by Foucauldian and other poststructural ways of thinking seeks to avoid substituting one ‘truth’ for another since it recognizes that there are no such things as universal truths or absolute ethical positions. Rather, discourse analysis is concerned with understanding the conditions that give rise to ways of thinking (or myths) and speaking about subjects and how meaning is produced about them. The meaning of Holocaust, for example, is increasingly dispersed and articulated through multiple narratives which vary according to the cultures they are produced within. Indeed, some writers have become increasingly concerned with ‘patenting’ Holocaust ideas and guarding their own first and second hand versions of the Holocaust. For example, Lopate (cited in Cole, 1999:4) reflects over what he sees as a rhetorical discourse of Holocaust advocated by Romanian political activist and Holocaust survivor Elie Wiesel in remarking:

“...in my own mind I continue to distinguish between the disaster visited on the Jews and ‘the Holocaust’. Sometimes it seems that the ‘Holocaust’ is a corporation headed by Elie Wiesel, who defends his patents with articles in the Arts and Leisure section of the *Sunday Times*”

Such contested narratives represent meta-historical constructions comprising documented, consistently established occurrences and they create iconic ‘other’ histories. The argument is further developed by Cole

Auschwitz) u razne dimenzije diskursa koje legitimiraju „mit“ koji je, u nekoj fazi, postao dominantan u vjerovanjima popularne kulture o „Holokaustu“. Autor doduše prepoznaje da je „mit“ izrazito problematičan termin jer zaziva „revizionizam Holokausta“ (negiranje Holokausta ili tvrdnju da je Holokaust tek nešto više od pretjerane ratne propagande). Umjesto toga, termin „mit“ koristi se u smislu retoričkog prikaza događaja u popularnom diskursu.

Kako bi se ovu raspravu malo više usmjerilo prema memorijalizaciji, Cole upozorava na sljedeće (u slučaju Auschwitz, jednog od najčešće citiranih primjera onog što se naziva „mračni turizam“):

“Više nego ijedno drugo mjesto, ‘Auschwitz’ je počeo simbolizirati sve što je povezano s ‘Holokaustom’. ‘Auschwitz’ je ‘Holokaustu’ ono što je ‘Graceland’ ‘Elvisu’. Svatko dolazi u ‘Auschwitz’ s različitim očekivanjima, ali svi hodaju kroz izložbene primjerke ‘Auschwitz-landa’ zajedno.” (Cole, 1999:97)

Sve činjenice proizišle iz okolnosti, stvarne osobe i pojave udaljuju se od likova i mjesta povezanih s ratom te ih zamjenjuju retorički mitovi. Postoje također argumenti koji sugeriraju da je Anna Frank, jedna od ikona i simbola Holokausta u popularnoj kulturi postala izrazito deseksualizirana i „amerikanizirana“ u kazališnim produkcijama i ostalim formatima zabave. Anna Frank je „rekalibrirana“ kako bi se mogao stvoriti popularizirani, širom poznata „marka“ dostupna za potrošnju jednoj niši na mnogo raznih jezika i u čitavom nizu raznih kultura. „Židovstvo“ se postupno odvojilo od Anne Frank, osobito za publiku SAD-a, a povijesni kontekst židovske tragedije čini se ugladen i nepravilan. Na neki način Holokaust je postao periferna referentna točka za populariziranu priču o „mitu o Holokaustu“ (Wight, 2007).

U smislu razumijevanja korijena retorike Holokausta, Waxman (2004) primjećuje da se termin „Holokaust“ skovao tamo negdje između 1957. i 1959. godine kako bi opisao

in his seminal work *‘Images of The Holocaust’* in which the many icons associated with the Jewish Holocaust (for example, Anne Frank and Auschwitz) are deconstructed into strands of discourse that legitimate the ‘myth’ that has, at some stage, become dominant in popular cultural beliefs about ‘Holocaust’. The author acknowledges that ‘myth’ is a highly problematic term since it intimates ‘Holocaust revisionism’ (the denial of the Holocaust or claiming that the Holocaust was little more than exaggerated war time propaganda). Instead the term ‘myth’ is used to refer to the rhetorical representation of events in popular discourse.

To take the debate in the direction of memorialisation, Cole warrants (in the case of Auschwitz, one of the most oft-cited examples of what has come to be termed ‘dark tourism’) that:

“More than any other place, ‘Auschwitz’ has come to symbolise everything about the ‘Holocaust’. ‘Auschwitz’ is to the ‘Holocaust’ what ‘Graceland’ is to ‘Elvis’. Everyone comes to ‘Auschwitz’ with differing expectations, yet everyone walks through the exhibits at ‘Auschwitz-land’ together.” (Cole 1999:97)

Entire circumstantial facts, personalities and appearances become estranged from characters and places associated with war and are replaced by rhetorical myths. There are also arguments to suggest that Ann Frank, one of the most iconic symbols of Holocaust in popular culture has become increasingly desexualised and ‘Americanised’ in theatre productions and other entertainment formats. Ann Frank has been ‘recalibrated’ to create a popularised, familiar ‘brand’ available for niche consumption in many different languages and for many different cultural palettes. Indeed the ‘Jewishness’ has been gradually disconnected from Ann Frank, particularly for US audiences, and the historical context of Jewish tragedy appears waxen and irregular. In some ways the Holocaust has become a peripheral ref-

masovno istrebljenje europskih Židova tijekom Drugog svjetskog rata. U to doba su pisci i povjesničari koji su pisali na engleskom jeziku počeli prepoznavati da ono što se dogodilo Židovima treba razumjeti kao zaseban povijesni događaj. Ipak, kako Waxman naglašava, uništenje europskog židovstva počelo se smatrati zasebnim i jedinstvenim događajem – Holokaustom, tek sa suđenjem Adolfu Eichmannu u Jeruzalemu 1961. godine. Ipak, Waxman primjećuje da u smislu popularne kulture i prikazivanja Holokaust nikada nije bio jedinstveni događaj, već „više raznih događaja“. Stoga je nemoguće, u skladu s idejama ovog autora, povezati različite pripovijesti u univerzalno „iskustvo“ Holokausta (kako Hollywood često pokušava) jer takvo iskustvo naprosto ne postoji.

U popularnoj kulturi upravo je popularizirani mit, a ne neka izravna paradigmatska činjenica, ono što se popularizira i troši. Muzeji, kao institucije koje su dio popularne kulture, mogu se smatrati izvanjskim instrumentima legitimizacije takvih mitova. Oni autoriziraju i potvrđuju retoričke verzije događaja posjetiteljima i publikama. Zanimljive su implikacije takvih retoričkih prikaza. Muzeji su, naposljetku, (baš kao što su „mjesta začudnosti“) i izvori podataka i istraživačkog rada (Dalle Vache, 2012), te u tom smislu predstavljaju moćne prostore izražavanja koji stvaraju i legitimiziraju strukture znanja. Muzejske pripovijesti u široko poznatim memorijalnim središtima, kao što su Auschwitz i Muzej Anne Frank, već su se jako dobro profilirali. Ipak, istočna Europa ima kompleksnu povijest ljudske tragedije koju tek treba interpretirati, a dio te povijesti uključuje masovno ubijanje Židova tijekom Drugog svjetskog rata. Kako je onda ta povijest „ispričana“ kroz retoriku muzeja i memorijalnih središta u ovom dijelu svijeta koji ima zaista kompleksnu povijest konfliktata? Koje izjave i „iskazi“ su njima pripadni? Upravo je tako shvaćena znatželja motivirala istraživanje u ovom radu.

erence point for the popularised story of the ‘Holocaust myth’ (Wight, 2007).

In terms of understanding the origins of Holocaust rhetoric, Waxman (2004) notes that it was not until sometime between 1957 and 1959 that the term ‘Holocaust’ was coined to describe the mass murder of European Jewry during the Second World War. At this time, English-speaking writers and historians began to acknowledge that what had happened to the Jews should be understood as a distinct historical event. However, as Waxman points out, it was not until the trial of Adolf Eichmann in Jerusalem, in 1961 that the destruction of European Jewry really became understood as a singular event – as the Holocaust. However, Waxman notes that in terms of popular culture and representation, Holocaust is never a unified event, but ‘many different events’. It is therefore impossible, according to the author to conflate different narratives into a universal Holocaust ‘experience’ (as Hollywood often attempts to do) because no such experience exists.

In popular culture, it is ultimately a popularised myth, not unmediated paradigmatic fact that is popularised and consumed. Museums, as institutions that are part of popular culture can be seen as vehicles of exteriority for the legitimating of such myths. They authorise and reaffirm rhetorical versions of events to visitors and audiences. Of interest are the implications of such rhetorical representations. Museums, after all (as well as being ‘places of wonderment’) are sources of information and research (Dalle Vache, 2012), and in this sense they are powerful expressive spaces that create and legitimate structures of knowledge. Museum narratives in high profile sites of memory such as Auschwitz and the Ann Frank Museum have already been well profiled. However, Eastern Europe has a complex history of human tragedy to interpret and part of this history includes the mass murder of Jewry during the Word War II. How then is this history ‘told’ through the rhetoric of museums and sites of memory in this part of the world

Postoji rastuća svijest u muzejskim krugovima da su muzeji institucije u kojima se osporavaju moć i društveni identiteti. Kolektivno sjećanje na ratna događanja jedne nacije često tvori dio njene samopercepcije te će se trajno promjenjiv društveni stav prema ratu (ponovno vrednovanje i osporavanje prošlosti) odražavati u komemorativnim okruženjima. Whitmarsh (2001:12) daje primjer Njemačke za koju se kaže da je:

“... prošla sukcesivne faze potiskivanja sjećanja te prihvaćanja i pomirbe s vlastitom nacističkom ili hladnoratovskom poviješću”.

Analiza diskursa koja se usredotočuje na muzeje može ponuditi ujedinjujući konceptualni okvir koji nastoji začeti ispod površine onoga što se promatra kako bi se otkrila temeljna organizacija fenomena. Takva nas metoda podsjeća (u smislu lingvistike) da uvijek baratamo znakovima, a ne s neposrednom objektivnom stvarnošću.

3. SELEKTIVNA TUMAČENJA

Prije nekoliko godina moj kolega John Lennon i ja krenuli smo uspoređivati retoriku dvaju litvanskih muzeja koji artikuliraju verzije ljudskog iskustva 20. stoljeća. U središtu znatiželje bilo je perpetuiranje „mita“ u muzejskim disciplinama. Izabrana je Litva kao jedinica analize s obzirom da je to određite koje je tek nedavno postalo pristupačno turističkom tržištu Ujedinjenog Kraljevstva koje nastoji iskoristiti jeftino putovanje avionima zračnih kompanija poput Easyjeta i Ryanaira. Taj porast broja stranih turista prati i bolji pristup kulturnim središtima i muzejima nacionalnog nasljeđa, pa stoga i njihovim tržišno usmjerenim pričama i slikama određita. Stoga se smatralo da pripovijesti unutar tih institucija zaslužuju više pažnje jer su to važne institucije popularne kulture kroz koje se nedavna povijest sovjetske i njemačke okupacije uklesu u sjećanje nacije. Nije bila namjera da se „osude“ te pripovijesti iz položaja neke objektivne „istine“, nego

with its complex history of conflict? What statements and ‘enunciations’ are peculiar to them? The research reported on in this paper is motivated by this curiosity.

There is a growing awareness in museum circles that museums are institutions in which power and societal identities are contested. The nation’s collective memory of war often forms part of its self-image and it is the ever-altering societal attitude to war (re-evaluating and contesting the past) that is reflected in commemorative environments. Whitmarsh (2001:12) exemplifies this using the example of Germany which:

“... has been said to have undergone successive phases of either repressing or attempting to come to terms with its Nazi and Cold War history”

Discourse analysis that focuses on museums can therefore provide a unifying conceptual framework which seeks to look beneath the surface of the observed in order to discover the underlying organisation of phenomena. Such a method reminds us (in terms of linguistics) that we are always dealing with signs, not with an unmediated objective reality.

3. SELECTIVE INTERPRETATION

Some years ago, my colleague John Lennon and I set out to compare the rhetoric of two Lithuanian museums that articulate versions of 20th century human heritage. At the heart of the curiosity was the perpetuation of ‘myth’ in museum disciplines. Lithuania was chosen as a unit of analysis since it is a destination that has only recently become conveniently accessible to inbound UK tourism markets taking advantage of cheap air travel on carriers such as Easyjet and Ryanair. With this increase in numbers of inbound visitors comes increasing access to the nation’s heritage sites and museums and therefore to its marketed stories and destination images. It was therefore felt that the narratives within these institutions merited some closer examination since they are important institutions

se htjelo locirati permanentnosti i varijacije u retorici koju koriste muzeji i memorijalna središta kako bi artikulirali povijest u njima samima.

Svojevremeno je sugerirano da je interpretacija nasljeđa u nacionalnim etnografskim muzejima bila selektivna, posebno u onima u kojima je glavna tema bila okupacija 20. stoljeća (Wight and Lennon, 2006). Židovski muzej Vilna Gaon u Vilniusu, primjerice, izvještava o povijesnom neuspjehu da privuče pažnju (s krajnjim ciljem porasta broja posjeta) škola i ostalih institucija unutar zajednice s tvrdnjom da je grupama iz zajednice neugodno zbog izloženih tema. Geografska blizina židovskog muzeja Vilna Gaon i Muzeja litvanskog „genocida“, kao i činjenica da je broj posjeta potonjem znatno veći, zanimljivi su jer ukazuju na privlačnost (i osporavanje) „genocida“ među posjetiocima, a ukazuju i na to u kojoj je mjeri posjetiteljima (osobito Litvancima) ugodno u okruženju koje se bavi „genocidom“ lokalnog stanovništva i onom okruženju koje se bavi „židovskim Holokaustom“. Utvrđeno je i da je ideja Holokausta problematično smještena u litvansku javnu kulturu, te da se pripovijest o genocidu primjenjuje samo u kontekstu onih muzeja koji su artikulirali patnju Litve pod sovjetskom okupacijom (ali ne i u kontekstu židovskog Holokausta).

Čini se da u ovim i ostalim etnocentričnim muzejima postoje posve dihotomni prikazi povijesti 20. stoljeća. Identificiran je određeni broj „tema“ utemeljenih na analizi raznih narativnih slojeva sastavljenih od ekspanata, tekstova, fotografija i ostalih tumačenja unutar svakog od muzeja. Primjerice, teme koje su identificirane u Muzeju žrtava genocida su sljedeće:

of popular culture through which the nation's recent history of Soviet and German occupation is memorialised. These narratives were not set out to be 'judged' against an objective 'truth'; but rather to locate permanencies and variations in the rhetoric used by museums and sites of memory to articulate history in museums and sites of memory.

It was suggested at the time that heritage interpretation was 'selective' in the nation's ethnographic museums; specifically in those that were themed upon 20th century occupation (Wight and Lennon, 2006). The Vilna Gaon Jewish Museum in Vilnius for example reports failure in its historical attempts to attract interest (with the ultimate goal of growing visitation) from schools and other community institutions arguing that such community groups are uncomfortable with the issues presented. The close geographic proximity of the museum to the Lithuanian 'Genocide' museum and the fact that visitor numbers to the latter are overwhelmingly higher is an interesting observation in terms of the appeal (and contestation) of 'genocide' to visitors and also in terms of the extent to which visitors (particularly indigenous Lithuanians) are comfortable in environments dealing with indigenous 'genocide' and those dealing with 'Jewish Holocaust'. The latter, it is argued, sat awkwardly in Lithuanian public culture and narrative of genocide appeared to be applied only in the context of museums that articulated Lithuanian suffering at the hands of Soviet occupiers (but not in the context of Jewish Holocaust).

There appeared to be quite dichotomous representations of 20th century wartime history in these, and other ethnocentric museums which were encountered. A number of 'themes' was identified based on an analysis of the various narrative layers comprised of exhibits, texts, photographs and other interpretation within each of the museums. By way of example, the themes that were identified in the Museum of Genocide Victims are reproduced below.

Tablica 1: Prikaz tema u Muzeju žrtava genocida

Tema	Prikaz
„Genocid“ / ljudska patnja	Trajni postav sljedećeg: <ul style="list-style-type: none"> • predmeti, fotografije, mape, tekstovi povezani sa sovjetskim zločinima • surova interpretacija uključujući autentične zatvorske ćelije i sobe za mučenje • podrumске sobe za smaknuća s autentičnim predmetima i rupama od metaka • pojačan osjećaj patnje kroz audio-pratnju s ‘visokim’ ili ‘niskim’) točkama
Litvanski oružani i neoružani otpor sovjetskoj represiji	<ul style="list-style-type: none"> • izložbe na prvom i drugom katu koje prikazuju tekstove, fotografije i ostale relevantne materijale • publikacije su dostupne na engleskom i litvanskom jeziku • uniforme i tehnologija • edukacija školskih grupa i posjetioca
Litvanska solidarnost i određenje	<ul style="list-style-type: none"> • publikacije (npr. “Tko god spasi jedan život”) koje dokumentiraju Litvance koji su spašavali Židove
‘Živuća povijest’	<ul style="list-style-type: none"> • autentičnost većine soba i predmeta unutar muzeja

Izvor: Wight and Lennon, 2006

Table 1: Representation of themes by the Museum of Genocide Victims (KGB)

Theme	Representation
„Genocide“ / human suffering	Permanent exhibitions of <ul style="list-style-type: none"> • Artifacts, photographs, maps, texts relating to Soviet crimes • Stark interpretation including authentic prison cells and torture rooms • The basement execution room with authentic artifacts and bullet holes • Amplified sense of suffering through audio-tour with ‘high’ (or ‘low’) points
Lithuanian armed and unarmed resistance to Soviet Repression	<ul style="list-style-type: none"> • First and second floor exhibitions displaying tests, photographs and other relevant materials • Publications available in English and Lithuanian • Uniforms and technological displays • Education for school groups and visitors
Lithuanian solidarity and determination	<ul style="list-style-type: none"> • Publications including ‘Whoever Saves on Life’ documenting activity of Lithuanians rescuing Jews
‘Living History’	<ul style="list-style-type: none"> • Authenticity of most of the rooms and artifacts within the museum

Izvor: Wight and Lennon, 2006

Od trenutka objavljivanja ovog rada proširena je analiza retorike u litvanskim etnografskim muzejima temeljem posjeta muzejima i temeljem analize mjesta poput Grutas Parka (vidi Wight, 2009 za opsežnu analizu), Muzeja devete kule, Muzeja rata u Kaunasu, nacionalnog Muzeja Litve u Vilniusu i Memorijalnog središta Paneria. Analizirani su

Since the publication of this paper the analysis of rhetoric in Lithuanian Ethnographic museums was extended based on visits to, and analyses of sites such as Grutas Park (see Wight, 2009 for a comprehensive analysis), Ninth Fort Museum, the War Museum in Kaunas, the National Museum of Lithuania in Vilnius and Paneria Memorial.

ne samo eksponati i narativni slojevi tih prostora, već i niz publikacija iz svakog od njih, uključujući i vodiče, brošure i knjige. Također su analizirani razni marketinški tekstovi za turiste koji promoviraju ta mjesta. Razlika u analitičkom pristupu od objavljivanja rada 2006. godine nalazi se u kritičkoj uporabi Foucaultovih tekstova kako bi se identificirala i locirala diskurzivna formacija u pripovijestima utemeljenim na iskustvu i turističkom marketingu ljudske tragedije u ovoj zemlji, s njenom složenom povijesti okupacije i emancipacije. Ovaj pristup je sažet dalje u tekstu.

4. ISTRAŽIVANJE DISKURSA U MUZEJIMA I MEMORIJALNIM SREDIŠTIMA

Kao što je ranije rečeno, jedan način provođenja analize diskursa u muzejima i memorijalnim središtima jest da se retorički prikazi povijesnih događaja analiziraju kroz foucaultovsku filozofsku perspektivu. Čak i u površnijim raspravama oko kontradikcija koje proizlaze iz raznih pokušaja mobiliziranja „metodologije“ utemeljene na Foucaultovom djelu, mora se priznati da korištenje te metodologije proizvodi mnogo tenzija. Graham (2005) te tenzije učinkovito sažima kada primjećuje da je Foucault bio u potpunosti nesretan zbog mogućnosti da se njegov rad reducira na determinističku istraživačku metodu koja se može replicirati. Zbog toga su se znanstvenici koji koriste Foucaultov analitički okvir sve manje usuđivali izjasniti o toj istraživačkoj metodi iz straha da će ih optužiti da Foucaulta tumače preskriptivno. Jednostavnije rečeno, teško je „locirati“ Foucaulta, kako kaže Graham, ali ipak dodaje da su rasprave o tome što konstituira foucaultovsku analitiku korisne jer promoviraju praktične i pristupačne načine izvođenja analize diskursa kao legitimne istraživačke metode. Glavna premisa foucaultovskog načina razmišljanja je „diskurzivna formacija“ (ili sustav znanja), koja se može sagledati kao

Not only the exhibits and narrative layers of these sites were analyzed, but also a range of publications from each, including guidebooks, information pamphlets and books. Various tourist-marketing texts that promote these sites were also analyzed. The difference in the analytical approach, however, since the 2006 publication has been the critical use of Foucault to identify and locate a discursive formation around heritage-based and tourism marketing narratives of human tragedy in this country, with its complicated recent history of occupation and emancipation. This approach adopted is summarized below.

4. TRACKING DISCOURSES IN MUSEUMS AND SITES OF MEMORY

As noted earlier, one way of carrying out discourse analysis in museums and sites of memory is to parse the rhetorical accounts of historical events using a Foucauldian philosophical lens. Without venturing too far into discussions around the contradictions in attempting to mobilise a ‘methodology’ based on Foucault’s work, it would be imprudent not to acknowledge that there are plenty of tensions to speak of. Graham (2005) summarises these to great effect in noting that Foucault was wholly unhappy about the prospect of his work being reduced to a replicable, deterministic research method and, as such, reluctance has emerged amongst scholars engaging with Foucault to declare a research method for fear of being accused of ‘prescribing’ Foucault. Simply put, it is difficult, suggests Graham to ‘locate’ Foucault yet she suggests that debates around what constitutes a Foucauldian analytic are useful to advance practical and accessible ways of carrying out discourse analysis as a legitimate research method. A key premise of Foucauldian thinking is contemplating the ‘discursive formation’ (or system of knowledge), which can be viewed as a body of anonymous, historical rules and state-

korpus anonimnih, povijesnih pravila i iskaza koji se pojavljuju u vrijeme i na prostoru određenog razdoblja (ili ono što Foucault naziva „oeuvre“).

Identificiranje diskurzivne formacije u kontekstu muzeja i memorijalnih središta znači kontekstualizirati muzej i njegove interpretativne prakse kao „iskaze“ (Foucault, 1972) i sagledati ih kao sustave formacije istina. Radford (2002) nudi korisnu metaforu za razumijevanje diskurzivne formacije kada sugerira da bi čitatelj trebao zamisliti da je u knjižnici okružen zbirkom knjiga položenih na police. Knjige su posložene na određeni način, obično po kriteriju sličnosti tema. Pokušati razumjeti *zašto* su knjige posložene na taj način znači pokušati shvatiti diskurzivnu formaciju kada se promišljaju priče i tekstovi. Kako je Foucault napisao: “Kad god se između predmeta, tipova rečenica, koncepata ili tematskih izbora može definirati neka pravilnost (red), reći ćemo da se bavimo nekom vrstom diskurzivne formacije”. U kontekstu muzeja i njihove uloge u konstruiranju culture Hall (1997) tvrdi da bi foucaultovska interpretacija eksponata mogla objasniti kako se etnografski predmeti mogu klasificirati u skladu s okvirom spoznaja koje nam omogućuju da ih se razumije. Muzeji kao iskazi diskursa ipak ne djeluju u izolaciji, niti proizvode priče koje su u nekakvom navodnom slaganju. Prije se događa da se pojavljuju kao raspršene diskurzivne formacije koje konstituiraju „korpus znanja“ koji pak proizvodi „predmet“ diskursa koji je ograničen pravilima koja autoriziraju određene predmete diskursa na uštrb ostalih. U muzejima takvi korpusi znanja mogu postojati kao antropološki, estetski ili edukativni diskursi (Hall, 1997). Istraživanje muzejskih priča je stoga očigledan, iako ne i lagan način za istraživanje sastava diskurzivnih formacija. Jedinica analize u slučaju ovog istraživanja je „muzej“ shvaćen kao tekst, a predmet diskursa je Litva i njena bogata povijest 20. stoljeća ispunjena sovjetskom i njemačkom okupacijom.

ments which emerge in the time and space of a given period (or what Foucault terms an ‘ouvre’).

To identify a discursive formation in the context of museums and sites of memory is to contextualise the museum and its interpretive practices as ‘enunciations’ (Foucault, 1972) and to view them as systems of the formation of truths. Radford (2002) offers a useful metaphor for understanding the discursive formation in suggesting the reader should imagine being in a library facing a collection of books arranged on the shelves. The books are arranged in a specific format, typically according to the proximity of their subject matters. Attempting to understand *why* the books are arranged in this way is similar to attempting to understand a discursive formation in contemplating narratives and texts. As Foucault wrote: “whenever between objects, types of statement, concepts or thematic choices, one can define a regularity (an order) we will say, for the sake of convenience, that we are dealing with a discursive formation”. In the context of museums and their role in the construction of culture Hall (1997) argues that a Foucauldian interpretation of exhibiting would advocate that ethnographic objects might be classified according to the frameworks of knowledge that allow them to be understood. Museums, as statements of discourse do not however operate in isolation. Neither do they produce narratives that are in putative agreement. Rather they occur as dispersed, discursive formations that constitute a ‘body of knowledge’ that produces the ‘object’ of discourse in a way that is bound by rules that authorise particular objects of discourse at the expense of others. In museums such bodies of knowledge might exist as anthropological, aesthetic or educational discourses (Hall, 1997). Exploring museum narratives is therefore an obvious, but perhaps not such an easy way to explore the composition of discursive formations. The unit of analysis in the case of this research has been ‘the museum’ viewed as a text and the object of discourse is Lithuania

Diskurzivna formacija utemeljena na povijesnom iskustvu, a ona se opisuje dalje u tekstu, može se nazvati „smislenom povijesti Litve“. Ona je „smislena“ jer predstavlja verziju 20. stoljeća kojoj je oduzeta „problematična“ priča o Holokaustu i kojoj je oduzeta svaka rasprava o litvanskoj kolaboraciji s nacistima u orkestriranju masovnih ubojstava židovskih građana Litve tijekom drugog svjetskog rata. Umjesto ovog „skrivenog predmeta“ analize nalazi se diskurs „litvanske nacionalne memorije“ kako je zove Stone (2004). Taj diskurs se usko usredotočuje na nacionalnu borbu (koja je u smislu etniciteta čisto „litvanska“) i na konačni trijumf Litve nad sovjetskim i njemačkim neprijateljem koji je okupirao zemlju između 1940. i 1991. godine (i to u više navrata u slučaju Sovjeta). Rasprava se razvila temeljem Foucaultovske diskurzivne analize nakon posjeta većini litvanskih dokumentiranih etnocentričnih muzeja koji tumače „nacionalna sjećanja“ na ratna događanja u 20. stoljeću (uz iznimku Muzeja Holokausta). To su:

- Židovski državni muzej Vilna Gaon, Vilnius (svojevrсна anomalija u usporedbi s ostalim muzejima, kako će se objasniti),
- Muzej žrtava genocida, Vilnius,
- Nacionalni muzej Litve, Vilnius,
- Panerai Memorijal, pokraj Vilnusa,
- Muzej devete kule, pokraj Kaunasa,
- Grutas Park, Druskininkai,
- Vytautas: Veliki muzej rata/Muzej velikog rata, Kaunas.

U njima prepoznajemo dva široka organizirajuća diskursa: autorizirani diskurs „litvanske nacionalne žrtve“ i problematičan, neautorizirani diskurs židovske „etničke tragedije“. Ti „iskazi“ utjelovljuju diskurzivnu formaciju „korpora znanja“ u litvanskim muzejima koje je ograničeno nizom pravila ili „iskaza“. Ti iskazi interpretiraju litvansku ljudsku tragediju međunarodnom posjetitelju tako da vremenski period u kojemu se Holokaust dogodio tumače u širem kontekstu li-

and it's rich 20th century history of Soviet and German occupation.

The heritage-based discursive formation that is described below might be termed 'Lithuania's sensible past'. It is 'sensible' in the sense that it is a version of the 20th century which has been stripped of the 'problematic' narrative of Holocaust and more specifically, stripped of any discussion of Lithuanian collaboration with the Nazis to orchestrate the mass murder of Jewish Lithuanian citizens during World War II. In place of this 'hidden object' of analysis is a discourse of what Stone (2004) might call 'Lithuanian National Memory' which focuses keenly on a national struggle, (which is purely 'Lithuanian' in terms of ethnicity) and the eventual triumph of Lithuanians over Soviet and German oppressors who occupied the country (on and off in the case of the Soviets) between 1940 and 1991. The discussion has been developed based on a Foucauldian discursive analytic following visits to most of Lithuania's documented ethnographic museums that interpret 'national memories' (with the exception of the Holocaust Museum) of 20th century wartime events. These are:

- The Vilna Gaon Jewish State Museum, Vilnius (an anomaly in the midst, as will be made clear)
- The Museum of Genocide Victims, Vilnius
- The National Museum of Lithuania, Vilnius
- Panerai Memorial, near Vilnius
- Ninth Fort Museum, near Kaunas
- Grutas Park, Druskininkai
- Vytautas: The Great War Museum, Kaunas

Two broad organising discourses are identified as an authorised 'Lithuanian national victimhood' and a problematic, unauthorised discourse of Jewish 'ethnic tragedy'. These 'statements' embody a discursive formation or 'body of knowledge' in Lithuanian museums, bound by a set of rules or 'statements'. These statements interpret Lithuanian human tragedy to the international visitor within a context that sees the period of time in which the Holocaust occurred in-

tvanskog otpora i trijumfa nad neprijateljem. Te se ideje raspravljaju dalje u tekstu.

4.1. Organizirajući diskurs: litvanski nacionalni identitet žrtve

Litvanska „nacionalna žrtva“ prisutna je na svim mjestima koja su analizirana. U muzejima koji interpretiraju ljudsku ratnu tragediju zbirke pripovijedaju priču utemeljenu na diskursu herojske Litve koja je pružila snažan i hrabar otpor sovjetskim okupatorima (1940.-1941. i 1944.-1991.), kao i njemačkim okupatorima (1941.-1944.). Sjećanje se organizira kao nacionalno osviješten senzibilitet za razumijevanje prošlosti, dok se u slučaju Grutas parka (s njegovim „sramotnim monumentima“ koji služe kao podsjetnik na borbu sa sovjetskim okupatorom) prošlost prikazuje kao upozorenje za sadašnjost. Ekspoziti poput Romasa Kalanta¹ u Muzeju devet kula tipične su metonimije dominantne teme litvanske opresije.

Muzej žrtava genocida je prepun iskaza žrtve i mučeništva koji su povezani s kontekstom otpora sovjetskoj okupaciji. U vanjski dio urezana su imena mučenika litvanskih građana koji su nestali kao „žrtve sovjetskog terora“. Ekspoziti i interpretacija idu u smjeru sjedinjujućeg diskursa snažnog otpora. Odjeća i oprema koju su koristili pripadnici partizanskog anti-komunističkog otpora (tzv. partizani) od središnje su važnosti. Slike nasilja i užasa su česte te predstavljaju estetiku izbora kojom se proizvodi retorika. Litvanski genocid je krvavi genocid, a prate ga nasilje i krvoproliće. Masovno ubijanje Židova uopće nije „genocid“ u muzejima koji su proučavani te je gotovo uvijek prikazano bez krvoprolića.

Zanimljivo je da se rasprave o sudbini litvanskih Židova proizvode odvojeno, kao svojevrsna fusnota borbi protiv Crvene Ar-

terpreted in a broader context of Lithuanian resistance and triumph over external oppression. They are discussed below.

4.1. Organising Discourse: Lithuanian National Victimhood

Lithuanian ‘national victimhood’ is everywhere in the sites analysed. In museums that interpret wartime human tragedy the narrative produced in the collections that were accessed is a discourse of a heroic Lithuania engaged in a masculine resistance against Soviet occupiers (1940-1941 and 1944-1991) either side of German occupation (1941-1944). Remembrance is organised as a nationally conscious sensibility to understand the past, and in the case of Grutas park (with its ‘disgraced monuments’ serving as a poignant reminder of a struggle with Soviet occupation) to understand the demands of the past on the present. Exhibits such as the Romas Kalanta exhibition¹ in Ninth Fort Museum (see figure 2 below showing his charred remains) are typical metonyms of the dominant theme of Lithuanian oppression.

The Museum of Genocide Victims is replete with statements of victimhood and martyrdom tied to the context of resistance to Soviet occupation. The exterior is etched with the names of martyred Lithuanian nationals who perished as ‘victims of Soviet Terror’. The exhibits and interpretation lend themselves to a unifying discourse of masculine resistance. Clothes and equipment used by the Partisan anti-communist resistance movement (Partisanas) are of central importance. Images of violence and gore are common and are the aesthetic of choice through which rhetoric is produced. Lithuanian genocide is a bloody genocide defined by violent atrocity. Jewish mass murder is not ‘genocide’ at all in the museums studied, and is almost always bloodless.

¹ Kalanta je bio litvanski student koji se javno zapalio 1972. u znak protesta protiv sovjetskog režima.

¹ Kalanta was a Lithuanian student who immolated himself in public in 1972 to protest against the Soviet regime.

mije ili dodatak anti-komunističkim partizanskim ustancima. Njihovoj se sudbini pristupa kao o priči o „Drugoj“ etničkoj tragediji, a njihovo mjesto u povijesti je sekundarno otporu partizana. Etnički muzeji nacije kao iskazi diskursa kako ih naziva Stone (2004), „zanemarili su kompleksnost razlike da bi propagirali herojsku priču o komunističkim otporima“.

U širem kontekstu svih analiziranih muzeja zanimljivo je primijetiti naglašeno perifernu ulogu židovske tragedije (nikad „Holokausta“) u puno vidljivijoj i središnjoj dimenziji diskursa o potlačivanju Litve. Događaji su se odvijali simultano tijekom 1940-ih, ali potlačivanje Litve dominira, dok je židovska patnja marginalizirana. Još je zanimljiva i uporaba termina „genocid“ u litvanskom kontekstu (Wight i Lennon, 2006) i simultano odsustvo termina „Holokaust“. Masovna ubojstva Židova naprosto se ne nazivaju „Holokaustom“ u retorici litvanskih muzeja, a umjesto toga židovska tragedija pojavljuje se kao objektivna i periferna, ona druga etnička tragedija koja nije jednako važna.

Muzej devet kula je daljnji primjer tranzicije značenja pripisanih predmetima u diskursu. Na mjestu današnjeg muzeja prije je bila i tvrđava te zatvor i stratište za litvanske Židove. Zatvor je na tom mjestu postojao do 1984. godine, nakon čega se pretvorio u muzej 1958. godine (Muzeji Litve, 2009). Sovjeti su bili čuvari sjećanja i značenja na tom mjestu te su ga koristili kao znak sjećanja na „stradale sovjetske građane“ (usprkos relativnoj blizini masovne grobnice koja sadrži tijela 300.000 ubijenih Židova). Kasnije je to mjesto prepoznato kao mjesto židovske tragedije te je sagrađen spomenik da označi mjesto na kojemu su “nacisti i njihovi pomoćnici ubili više od 300.000 Židova iz Litve”. Priča legitimizira diskurs anonimnog počinitelja i još jednom podsjeća na nametanje litvanske nacionalne tragedije diskursu ubojstava Židova. „Pomoćnici“ nisu identificirani te se ovo memorijalno središte dvosmisleno prisjeća „žrtava nacizma“. „Holokaust“ se ne

Interestingly, any discussion of the fate of Lithuanian Jews is produced separately, as a footnote to struggles against the Red Army and anti-communist Partisan uprisings. Their fate is instead accessed as a narrative of ‘Other’ ethnic tragedy and their place in history is rendered secondary to partisan resistance. The nation’s ethnic museums, as statements of discourse have, as Stone (2004) puts it, ‘disregarded the complexity of difference in order to propagate a heroic narrative of communist resistance’.

In the wider context of all of the museums that were analysed it is interesting to note the ostensibly peripheral role of Jewish tragedy (never ‘Holocaust’) to the more obvious central strand of discourse, which is Lithuanian oppression. The events took place simultaneously during the 1940s but the latter dominates and the former is marginalised. Of further interest is the use of the term ‘genocide’ in a Lithuanian context (Wight and Lennon, 2006) and the simultaneous absence of the term ‘Holocaust’. The mass murder of Jews is denied the term ‘Holocaust’ in Lithuanian museum rhetoric and Jewish tragedy instead appears as an objective and peripheral ‘Other’ ethnic tragedy that is not as important.

The museum at Ninth Fort Museum is a further example of the transition of meanings that are ascribed to objects in discourse. The museum site itself has variously been a fortress, a prison and a place of execution for Lithuanian Jews. Latterly it was a prison that existed through until 1948 before it was made into a museum in 1958 (Museums of Lithuania, 2009). The Soviets were the original custodians of memory and meaning at the site and they used it to memorialise ‘fallen Soviet citizens’ (despite the relative proximity of a mass burial site containing the bodies of some 300,000 murdered jews). Later, it was recognised as a site of Jewish tragedy and a monument was erected to mark the spot where “Nazis and their assistants killed more than 300,000 Jews from Lithuania”. The narrative legitimizes the discourse of anonymous perpetration and it once again suggests the impo-

spominje. Priču o židovskoj tragediji prati, ali i donekle zamračuje, dominantnija priča o litvanskoj nacionalnoj tragediji koja je prigodna, „smisljena“ nacionalna tragedija. Muzej otkriva ono što Hall (1997) opisuje kao borbu moći između onih koji su podvrgnuti opredmećenoj klasifikaciji i onih koji promoviraju klasifikaciju.

Na koncu, spomenici zaslužuju pažnju kao legitimirajući „iskazi“ u diskurzivnoj formaciji litvanske nacionalne žrtve i otpora. Grutas park u Druskininkaiu pored Kaunasa je relativno nedavno otvoren memorijalni centar koji je pobudio više znatiželje i javne kontroverze nego bilo koje drugo turističko središte u turističkoj povijesti ove zemlje (Wight, 2009). Otvorio se 1. travnja 2001. godine (na dan kada se tradicionalno zbijaju šale) pa se proširila vijest da će Grutas Park biti dom određenog broja „sramotnih“ sovjetskih statua (uključujući statue Lenjina, Staljina i ostalih važnih komunista). Kontroverza se proširila nacijom jer je određeni broj litvanskih građana izrazio užasavanje pred tim projektom jer bi takva institucija „vratila tragična sjećanja na razdoblja litvanske povijesti“ te bi „osramotila sjećanje“ na četvrt milijuna Litvanaca koji su bili uhićeni, ubijeni ili deportirani u ledine Sibira za vrijeme komunističke vladavine. U smislu njegova perpetuiranja diskurzivne formacije, ovo mjesto može se konceptualizirati kao metonimija samrtnog zvona jedne ideologije opresivnog režima i trijumf nad njegovom vladavinom. Grutas park proizvodi diskurs koji je sama bit litvanske bitke s opresivnim sovjetskim režimom. Kao što je već primijećeno (Wight, 2009:142):

“Grutas Park pruža primjer jednog očito zapadnjačkog trenda trajne revalorizacije istočnoeuropske povijesti recikliranjem i prisvajanjem ikona komunističke ideologije (slično kao i popularnost svugdje prisutne majice sa srpom i čekićem i majice sa znakom centralnog komiteta komunističke partije). Devitaliziranjem moći i smanjenjem prijetnje

situation of Lithuanian national tragedy on what would otherwise be a discourse of Jewish murder. The ‘assistants’ are not identified and the memorial ambiguously remembers the ‘victims of Nazism’. Holocaust is not mentioned. The narrative of Jewish tragedy is accompanied with, and obscured by another, more dominant narrative of Lithuanian national tragedy which is a convenient, ‘sensible’ national tragedy. The museum reveals what Hall (1997) describes as a power struggle between those *subjected* to an objectified classification and those *promoting* the classification.

Finally monuments merit some discussion as legitimating ‘statements’ in the discursive formation of Lithuanian national victimhood and resistance that has been identified. Grutas part in Druskininkai near Kaunas is a relatively recently established memorial site that has aroused more curiosity and public controversy than any other tourist attraction in the country’s touristic history (Wight, 2009). It opened on April 1st 2001 (April Fools Day) and word spread that Grutas Park was to be the home of a number of ‘disgraced’ soviet statues (including statues of Lenin, Stalin, and other prominent communists). Controversy ascended throughout the nation as a number of Lithuanian nationals expressed outrage, protesting the construction on the grounds that it would ‘bring back haunting memories of one of the most horrifying periods of Lithuanian history’ and would ‘disgrace the memory’ of those quarter million Lithuanians who were arrested, killed or deported’ to the wastelands of Siberia under Communist rule. In terms of its perpetuation of the discursive formation, the site can be conceptualised as a metonym of the death-knell of the ideology of the oppressive regime and a triumph over its reign. Grutas park produces a discourse which is the quintessence of the Lithuanian struggle with an oppressive Soviet regeime. As I have previously reflected (Wight, 2009:142):

“Grutas Park provides an example of an apparent Western trend to continually revalue the Eastern European past

koju je komunizam nekada predstavljao reafirmira se i slavi trijumf zapada nad istokom na način da se komunistička ikonografija asimilira u zapadnjačku popularnu kulturu.”

Grutas Park je vjerojatno anomalija među jedinicama analize o kojima se raspravlja jer je kontekst limitiran na pojedince i njihove uloge u nedavnoj povijesti. Oni su pak ovjekovječeni kao statue koje su prošle put promjenjivih značenja u skladu s uvjetima spoznaje u kojima su postojali. Oni nastavljaju evoluirati kao predmeti promjenjive važnosti kako stare i postaju sve manje značajni kako se i njihov originalni kontekst sve više udaljuje. Židovske tragedije ni tu nema.

4.2. Problematičan diskurs: (židovska) etnička tragedija

Kolaboracija Litve u masovnim ubojstvima židovskih građana tijekom 1941.–1944. predstavlja problematičan i složeni diskurs u trenutnom „korpusu znanja“ koji dobiva legitimitet u nacionalnim etničkim muzejima. To nas podsjeća na Hallovu raspravu (1997) o Foucaultovoj diskurzivnoj formaciji kada kaže da se takva formacija odnosi na:

“...sustavno djelovanje nekoliko diskursa ili iskaza koji konstituiraju ‘korporus znanja’, a koji djeluju zajedno ne bi li konstruirali specifični predmet/temu analize na određeni način, te ograničili druge načine na koje se taj predmet/tema mogu konstituirati.”

U konkretnim slučajevima Muzeja devet kula i Muzeja žrtava genocida, litvanska kolaboracija s nacistima u krojenju sudbine židovske populacije nije prisutna te je zamijenjena diskursom litvanskog heroizma koji se prisjeća primjera Židova koje su spasili hrabri građani Litve. Ovi muzeji, dakle, skrivaju jednako koliko i otkrivaju te legitimiziraju širi nacionalni diskurs (a dokazi za to možda proizlaze iz činjenice da državni židovski muzej nije primao školske posjete od dana

through the recycling and appropriating of icons of communist ideology (similar to the popularity of the ubiquitous Hammer and Sickle t-shirt and Central Committee of the Communist Party (CCCP) ‘hoodies’). By devitalizing the power and the threat that communism once posed by assimilating its iconography into popular culture the triumph of West over East is reaffirmed and celebrated.”

Grutas Park is perhaps an anomaly amongst the units of analysis discussed since the context is limited to individuals and their roles in recent history immortalised as statues that have undergone a journey of shifting meaning according to the conditions of knowledge in which they have existed. They continue to evolve as objects of shifting significance as they age and become less meaningful as their original context drifts further away. Jewish tragedy is absent.

4.2. Troublesome Discourse: Ethnic (Jewish) Tragedy

Lithuanian collaboration in the mass murder of Jewish citizens during 1941-1944 is a troublesome and complex discourse in the current ‘body of knowledge’ that is given legitimacy in the nation’s ethnic museums. We are reminded at this stage of Hall’s (1997) discussion of Foucault’s discursive formation in noting that such a formation refers to the:

“...systematic operation of several discourses or statements constituting a ‘body of knowledge’, which work together to construct a specific object/topic of analysis in a particular way, and to limit the other ways in which that object/topic might be constituted.”

In the case of Ninth Fort Museum and the Museum of Genocide Victims in particular, Lithuanian collaboration in the fate of the Jewish population is absent and is replaced by a discourse of Lithuanian heroism that remembers instances of Jews that were rescued by brave Lithuanian nationals. These

nastanka) te se na svaku priču o židovskom Holokaustu gleda sa sumnjom i nemirom. Iako se knjige poput „Tko god spasi jedan život - napori za spas Židova u Litvi između 1941. do 1944.“ mogu kupiti u Muzeju žrtava genocida, ne postoje eksponati ili publikacije koji se izravno bave pitanjem kolaboracionizma u Litvi.

„Genocid“ je prisutan u svim litvanskim etnocentričnim muzejima, ali radi se samo o „litvanskom genocidu“. Holokaust nije prisutan kao što nije prisutna ni litvanska kolaboracija s nacistima u masovnom ubijanju Židova. S druge pak strane, dopušta se litvansko herojstvo u pomaganju židovskim susjedima. Zanimljivo je također zaobilaženje židovskog nasljeđa od strane države. Državni židovski muzej Vilna Gaon nije dobio državna sredstva u vrijeme posjete (Wight i Lennon, 2006), te u muzeju nije bilo zabilježenih posjeta državnih škola i ostalih obrazovnih institucija. Bilo kakvo izlaganje židovskoj tragediji u državnim muzejima Litve moguće je tek u memorijalnim središtima koja proizvode priče o masovnim ubojstvima Židova samo ako su te priče popraćene i pričama o litvanskoj opresiji i žrtvi.

Jedini muzej u kojemu se „Holokaust“ može naći u izolaciji kao organizirajući koncept jest Državni židovski muzej Vilna Gaon. Zanimljivo je primijetiti da se čak i ovoj instituciji Holokaust (kako ga je Waxman (2004) opisao u jednom drugačijem, ali povezanom kontekstu) koristi etički kao lekcija moralnosti i upozorenje iz povijesti. Muzej izabire interpretirati Holokaust objektivno te je njegova svrha više igranje uloge čuvara židovske kulture. To je ipak usamljeni glas koji propituje službeni „nacionalnu memoriju“ Litve u smislu kako se ono proizvodi u muzejima i memorijalnim središtima diljem zemlje.

museums therefore hide as much as they reveal and they legitimate a wider national discourse (evidence of which perhaps comes from the fact that the state Jewish Museum has had no school visits since its inception) that sees any narrative of Jewish Holocaust viewed with some suspicion and unease. Figure 5 below is a photograph of a book titled ‘Whoever Saves One Life’ available for purchase from the Museum of Genocide Victims. There are no exhibits or publications, which directly tackle the issue of Lithuanian collaboration.

‘Genocide’ is everywhere in Lithuanian ethno-centric museums, but only ‘Lithuanian Genocide’. Holocaust is absent as is Lithuanian collaboration in the mass murder of Jews. Heroism, in terms of Lithuanian interventions to help their Jewish neighbours on the other hand is allowed. Of interest too is the eschewing of Jewish heritage by the state. No Government funding had been received by the Vilna Gaon State Jewish Museum at the time of visiting (Wight and Lennon, 2006) and the museum had received no visits from state schools and other educational institutions. Any exposure to Jewish tragedy in Lithuania’s state museums takes place in commemorative environments that produce narratives of Jewish mass murders only if they are created alongside narratives of Lithuanian oppression and victimhood.

The only museum in which ‘Holocaust’ can be found in isolation as an organising concept is the Vilna Gaon State Jewish Museum. Interestingly, even in this institution the Holocaust is, (as Waxman (2004) has described in another related context) used ethically, as a lesson in morality and as a warning from history. The museum prefers to interpret the holocaust objectively and its purpose is perhaps more about playing the role of the guardian of Jewish culture. It is nonetheless a lone voice that challenges the official ‘national memory’ of Lithuania in terms of how this is produced in museums and sites of memory across the country.

5. ZAKLJUČAK

Radford (2002) smatra da diskurzivna formacija nije neopipljiv filozofski koncept koji je pristupačan i razumljiv samo znanstvenicima koji se bave postmodernizmom. Radi se o stvarnim pojmovima koji se mogu „vidjeti, dodirnuti i iskusiti“ jer su predmeti koji su diskurzivno sastavljeni materijalni predmeti s materijalnim učincima. Muzeji i memorijalna središta stoga predstavljaju zanimljive predmete analize na kojima se može primijeniti foucaultovski analitički instrumentarij upravo zbog potencijalne snage njihovih izložbi i raznih tumačenja istih od strane posjetitelja. Muzeji se također opisuju kao mjesta kulturnog osporavanja (Waxman, 2004). Obično se ovaj argument koristi za objašnjenje motivacije posjetitelja te se u bitnome svodi na subjektivne dileme u procesu pripisivanja značenja predmetu. Ono što je ipak zanimljivo jest promatrati osporavanje kao dilemu o muzejima kojom se propituju vrijednosti muzeja i njihova legitimacija šireg sklopa kulturnih uvjeta. Ti uvjeti, u skladu s foucaultovski utemeljenom analizom, služe tome da se autoriziraju određeni načini konstruiranja predmeta diskursa. Uobičajena rasprava koja se provlači literaturom jest ona o legitimiziranju „istine“ i o tome može li se ili ne „istini“ pristupiti pri posjetima muzeju i mjestima kulturnog nasljeđa koja su osmišljena da tematiziraju ljudsku pitanju i tragediju (Wight, 2009).

Ovaj rad i dalje nastoji konceptualno pristupiti tim mjestima kao tekstovima (u jednom postmodernom kontekstu) punim značenja koja favoriziraju određene iskaze (ili verzije). Foucaultovo razmišljanje u *Arheologiji znanja* je korisna filozofska perspektiva kojom se mogu sagledati predmeti diskursa u muzejima. U ovom radu navedena su i opisana dva organizirajuća diskursa koja su raspršena kroz litvanska mjesta etnocentričnog nasljeđa. Jedan od njih je legitimizirana „istina“ o litvanskom nacionalnom identitetu žrtve. Pokazano je da taj diskurs ograničava drugi, mučan i marginalizirani diskurs „židovske etničke tragedije“. Tu su svakako i implikacije za svako buduće raspravljanje o značenjima tih diskur-

5. CONCLUSION

Radford (2002) reflects that a discursive formation is not an intangible philosophical concept that is accessible only to post-modern scholars. They are real and can be ‘seen, touched and experienced’ because the objects that they comprise of are material objects that have material effects. Museums and sites of memory therefore make interesting units of analysis on which to base a Foucauldian analytic because of the potential power of their exhibitions and visitor interpretation approaches. Museums have also been described as sites of cultural contestation (Waxman, 2004). Typically this argument is made with reference to visitor motivation and interpretation in museums and is therefore about subjective dilemmas in ascribing meaning to the object. What is interesting however is to view contestation as an internalised dilemma for museums which is about exploring the values of the museum and its legitimation of a wider set of cultural conditions. These conditions, according to Foucauldian based analysis serve to authorise certain ways of constructing objects of discourse. A common debate discussed in literature is the legitimating of ‘truth’ and whether or not ‘truth’ can be accessed when visiting museums and heritage sites which are themed around human suffering and tragedy (Wight, 2009).

The research continues to approach these sites conceptually as texts (in a postmodern context), which are invested with meanings that favour particular statements (or versions) over others. Foucault’s line of thought in *Archaeology of Knowledge* is a useful philosophical lens through which to view the objects of discourse in museums. In this paper I have named and described two organising discourses that are dispersed throughout Lithuania’s ethnocentric heritage sites. One of these is the legitimated ‘truth’ that is Lithuanian national victimhood. I have suggested that this discourse limits another, troublesome and marginalised discourse of ‘Ethnic

sa za antropologiju i obrazovanje, a to su dvije ključne funkcije muzeja i memorijalnih središta u interpretaciji "mitova" posjetiteljima. Doprinos tih institucija u izranjajućem identitetu Litve kao turističkog odredišta zaslužuje daljnju pažnju znanstvenika.

Jewish Tragedy'. There are implications that invite future discussion around what these discourses might mean for anthropology and education, which are two of the key roles played by museums and sites of memory in interpreting destination 'myths' to visitors. The role of such institutions in contributing towards the emerging identity of Lithuanian as a tourism destination merits further examination in research still to come.

LITERATURA - REFERENCES

1. Chandler, D. (2002) *Semiotics: The Basics*. London, Routledge.
2. Cole, T. (1999) Images of the Holocaust: The Myth of the 'Shoah Business'. Gerald Duckworth and Co. Ltd., London.
3. Dalle Vacche, A. (2012) *Film, Art, New Media: Museum without Walls?* Palgrave MacMillan.
4. Foucault, M. (1972) *The Archaeology of Knowledge* (t. (A.M. Sheridan Smith, Trans.). New York: Pantheon Books
5. Graham, L.J. (2005) Discourse Analysis and The Critical use of Foucault. Paper presented at Australian Association for Research in Education 2005 Annual Conference, Sydney 27th November-1st December
6. Hall, S (1997) *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices (Culture, Media and Identities Series)*. Sage Publications
7. Museums of Lithuania (2009) Online. Available at http://www.muzejai.lt/kanas/forto_muzejus.en.htm (accessed 10/01/2013)
8. Radford, G.P. (2002) Tunnel Vision and Blind Spots. Paper presented at the Library Research Seminar II, University of Maryland, November 3, 2001
9. Siegenthaler, P. (2002) Hiroshima and Nagasaki in Japanese Guide Books. *Annals of Tourism*. Vol 29 (4). pp. 1111-1137
10. Stone, D. (2004) *Memory, Memorials and Museums*. In *The Historiography of the Holocaust* (Mark Levene, Ed) Basingstoke, Palgrave
11. Waxman, Z. (2004) Testimony and Representation. In *The Historiography of the Holocaust* (Mark Levene, Ed). Basingstoke, Palgrave
12. Whitmarsh, A. (2000) We Will Remember Them': Memory and Commemoration in War Museums'. *Journal Of Conservation and Museum Studies*. November Issue, pp. 1-15
13. Wight, A.C., Lennon, J. (2007) Selective interpretation and eclectic human heritage in Lithuania. *Tourism Management*. 28(2). pp. 519-529
14. Wight, C. (2007) *The Legerdemain in the Rhetoric of Battlefield Museums: Historical Pluralism and Cryptic Parti Pris*. In *Battlefield Tourism: History, Place and Interpretation* (Chris Ryan, Ed) pp 67-85
15. Wight, C. (2009) Contested National Tragedies: An Ethical Dimension. In *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism* (Sharpley, R., Stone, P., eds), Channel View Publications.

Primljeno: 13. siječnja 2013. / Submitted: 13 January 2013

Prihvaćeno: 10. srpnja 2013. / Accepted: 10 July 2013